

Nagyböjt

A régi idők böjti fegyelme igen szigorú volt. A böjti napokon **csak kenyeret, sót és száraz növényi eledeleket** volt szabad enni, és csak egyszer ehettek napjában. Ennek az épületes, önmehtagadó életnek számos példája és nyoma maradt fenn népünk körében, mutatván azt, hogy a jókedvű áldozatban öröme telik. Mutatja azonban azt is, hogy a nép vallásos életében is döntő a hagyományok kultusza. A hivatalos enyhítések következtében már sokszor nem volna kötelezve a szigorú böjtre, különleges kikötésekre, de apáink jámbor élete megszentelte, és így ő is megtartja őket. Nálunk is akadnak még faluk és emberek, akik a halat nem számítva, csak növényi eredetű táplálékot vesznek magukhoz. Még tejnővel sem élnek. Nem zsírral, hanem olajjal főznek. Amint mondják, **csak olyant esznek, amit a harmat nevel.** A böjtös eledelék számára több helyen még régen is külön edényeket használtak. Az ország több vidékén emlegetik még ma is a **negyvenelést**¹. Így **Kiskunfélegyházán** aki negyvenelt, az hamvazószerdától húsvétig csak negyvenszer evett. Volt olyan is, aki nem pipált, nem ivott bort, nem evett főtt ételt, nem borotválkozott a nagyböjtben. Akadtak olyan férfiak, akik ez idő alatt a házaselettől is tartózkodtak². Mindez jórészt még középkori előírásokban gyökerezik.

A **bűnbánat**, Krisztus szenvedésének emlékezete, egyebekben is meglátszik népünk magatartásán. Egyes helyeken, így **Tápén**, továbbá a **palócoknál**, a nők sötét és egyszerű viseletében, a lányok violaszín pántlikájában is tükröződik a nagyböjt hangulata. Mulatozásról természetesen szó sem lehet. Az a hiedelem sokfelé, hogy aki böjtben táncol, annak nem lesz jó gyümölcsstermése.

A fiatalok vasárnapdélutáni szórakozása abban áll, hogy **Szeged** környékén, a város szélén elterülő **nyomásra**, elárvult legelőre összejönnek vecsernye után, és alkonyatig ott sétálnak, szaladgálnak esetleg társasjátékot játszanak. Muzsikaszó természetesen nincs.

Nogradverőcén³ és **Kaplonyban** (Szatmár) **sajbóznak**. Kaplonyban nagyböjt első vasárnapja előtt való napon, a falu legelőjén nádból kunyhófélét építenek. Eléje lócát vagy széket állítanak. A falu legényei 15–20 **sajbóval**, azaz araszos átmérőjű fakarikával és a sajbóhajtáshoz szükséges 3–4 darab méteres bottal kimennek a kunyhóhoz, ahol már ott találják a lányokat, akik a kunyhót körüljárva énekelnek, majd letérdelve imádkoznak. Az imádság után az egyik leány szenteltgyertyát gyújt, és azzal meggyújtja a kunyhó belsejét, mire a legények sajbjóukat a botra fűzve megtüzesítik. Mikor a sajbók már tüzesek, az egyik legény a lócára helyezett deszka mellé áll, sajbjóját feje

¹ Timár Kálmán: *Negyvenelés. Népünk és Nyelvünk.* 1932. 34.

² *Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője.* 1913. 79.

³ *Vasárnapi Ujság* 1862. 26, 308.

fölött forgatja, közben ezt kiáltja: *Sajbó, sajbó, kié ez a sajbó?* Felelet: *Ez a sajbó a Szűz Máriáé és Szent Józsefé* – ezzel sajbját odacsapja ferdén a deszkához úgy, hogy a sajbó a bottól elválva elröpül és tűzvonalat ír le. Mikor az első legény sajbját már elhajította, elhajíthatja a többi is. Mindegyik a sajbjára egy-egy szent nevét kiáltja ki. Amikor ezt már mindannyian elvégezték, akkor a falubeliekről elnevezett sajbókat röpitik el. Így megy ez, amíg a tűz ki nem ég. Ha elalszik, a leányok és legények sorba állanak, együtt eléneklük az *Ámbár vétettem...* kezdetű egyházi éneket, amelynek végeztével csöndben hazamennek⁴. A szokás eredetét nem tudjuk, a sajbó szó német jövevény lehet.

Az idősebbek országszerte a templomba mennek prédikációt hallgatni, Jézuskát csókolni, keresztutat járni. A *keresztút* eredetileg a ferences templomok kiváltsága volt. Terjesztésén is elsősorban a barátok buzgólkodtak. E jámbor szokás a kereszties háborúk után kezdődnek, amikor a hívek kegyeletüket a Szentföldön az igazi stációknál már nem róhatták le. Az Egyház itt is utolérhetetlen okossággal járt híveinek kezére, amikor figyelmüket a földi Jeruzsálemből a virtuális a mennyei Jeruzsálem felé terelte.

Nagyböjtben, minthogy még a szorgos dologidő nem került föl, a templomban vagy egyes házaknál összejönnek a hívek a fájdalmas olvasó elvégzésére, éneklésre. Népénekeink túlnyomó része éppen az Úr szenvedését, Mária fájdalmát siratja. Népünk különben a nagyböjtben ennek előtte olyan ünnepeket és ájtatosságokat is számon tartott, amelyeknek ma már szinte az emlékezetük is kiveszett. Nyomaikat legfőljebb kódexeinkben, régi imádságos könyvekben és vallásos ponyvairatainkban találhatjuk meg. Ilyenek: *Krisztus Urunk szentséges sebeinek napja* (nagyböjt első péntekje), *Krisztus Urunk töniskoronája napja* (nagyböjt második péntekje), *Krisztus Urunk drágalátos vérének napja* (nagyböjt harmadik péntekje). Olvasók, litániák, imádságok, énekek, középkori misekönyveinkben pedig miseintenciók bizonyítják hajdani népszerűségüket, régi kultuszukat. Érdekes, hogy *Tápén* a nagyböjt heteit, illetőleg vasárnapjait is meg tudják nevezni: első a *csonkahét* és *csonkavasárnap* (*Invocabit*), második a *guzsahét* és *guzsavasárnap* (*Reminiscere*), harmadik a *nevetlen hét* és *nevetlen vasárnap* (*Oculi*), negyedik a *sükethét* és *süketvasárnap* (*Laetare*), ötödik a *fekete hét* és *fekete vasárnap* (*Iudica*), hatodik a *virághét* és *virágvasárnap* (*Palmarum*). Ez utóbbiak különben már általánosabban is ismereteseek.

⁴ Benkőczy Emil: Sajbózás. *Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata.* 1910. 113.